

Varhaník Bedřich Antonín Wiedermann a lidová píseň

Jana Michálková Slimáčková

Téma Bedřich Antonín Wiedermann a lidová píseň je jistě pro mnohé překvapivé a nečekané. Bedřich Antonín Wiedermann (1883–1951) je znám z dějin hudby jako varhaník, varhanní virtuos, hudebník koncertní a chrámový, pedagog pražské konzervatoře a AMU. Byl nejvýznamnější varhanní osobností v českých zemích první poloviny 20. století. Cílevědomě propagoval svůj nástroj a komponoval pro něj. Skladatelsky však věnoval pozornost rovněž lidovým písním a různě je upravil.

Varhaník z Moravy

Bedřich Antonín Wiedermann pocházel z Moravy, narodil se roku 1883 v Ivanovicích na Hané do kantorské a hudebnické rodiny. Jeho otec Antonín byl učitelem a taky nadšeným muzikantem, stejně jako jeho matka i strýc Osvald. Už v dětství ho otec začal učit hrát na housle, na klavír a taky na varhany. V Ivanovicích rodina žila do roku 1895, kdy se odstěhovala do Prahy. Tam absolvoval Wiedermann klasické gymnázium, kde ho nepovinný zpěv vyučoval varhaník Josef Klička, jinak pedagog pražské konzervatoře. Po krátkém úřednickém zaměstnání v Kroměříži se rozhodl pro studium teologie v Olomouci. Během studia byl varhaníkem a sbormistrem ve svatováclavském dómě. V předposledním, sedmém semestru se rozhodl teologie zanechat. Hned nastoupil na pražskou konzervatoř, kde studoval v letech 1908–1910. Ve varhanách byl jeho pedagogem Josef Klička, jehož znal už z gymnaziálního studia, v kompozici Vítězslav Novák. V letech 1910–1919 působil jako chrámový varhaník, nejprve krátce v brněnské katedrále, pak v Praze v Emauzích a u sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně. To už ale začal vyučovat na pražské konzervatoři, působil tam v letech 1917–1944 a pak krátce po válce. Hned po založení roku 1946 začal vyučovat na Akademii múzických umění. Zemřel ve svých osmašedesáti letech roku 1951.¹

Wiedermann jako skladatel

Na rozdíl od všech ostatních českých varhaníků té doby byl významně činný také kompozičně. Skladatelsky byl důkladně vzdělán na mistrovské škole pražské konzervatoře ve třídě Vítězslava Nováka, ačkoli u něj studoval jen krátký čas. Wiedermann však začal komponovat ještě před studiem na této škole. První jeho skladatelský pokus se datuje 1889, tedy v pěti letech napsal první skladbičku. Skutečně komponovat začal během teologických studií v Olomouci. První skladbu vytvořil v roce 1905, když byl studentem prvního ročníku teologie.²

¹ ŠTĚDRŮŇ, Bohumír. Wiedermann, Bedřich Antonín. *Československý hudební slovník osob a institucí: 2. svazek M – Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965. S. 950-951.

POLÁČEK, Radek. Wiedermann, Bedřich Antonín. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2250

² MICHÁLKOVÁ SLIMÁČKOVÁ, Jana. The Organ Compositions of Bedřich Antonín Wiedermann. *Muzikološki zbornik / Musicological annual*, 2020, LVI, č. 1, s. 61. ISSN 0580-373X. doi:10.4312/mz.56.1.59-78.

Z Wiedermannovy tvorby, která čítá přibližně 400 skladeb,³ tvoří podstatnou část skladby pro varhany – celkem 93.⁴ Jestliže jeho varhanní kusům věnovali a věnují pozornost varhaníci svou koncertní činností a několika odbornými pracemi, jeho ostatní tvorba dosud nebyla nijak reflektována. Přitom Wiedermann kompozičně zasáhl i do oblasti orchestrální, komorní, scénické, sborové, chrámové, písňové a klavírní.

Z rukopisů dochovaných v Českém muzeu hudby vyplývá, že Wiedermann během svého života mnoho cestoval a navštěvoval různá místa Československa, což dokládají datace a místa vzniku skladeb. On dokonce průběžně zaznamenával, kde a kdy přesně (včetně hodin) komponoval. Díky tomu víme, že se hodně na Moravu vracel a komponoval zde. Mimo Prahu tvořil např. v Lulči, v Újezdu u Sokolnic, ve Slavkově u Brna, v Rajnohovicích na Valašsku, ve Velké Roudce a Velkých Opatovicích na Malé Hané, v Kyjově, v Brně, v Olomouci atp.

Wiedermannových skladeb zpracovávajících nebo inspirujících se lidovými písněmi, jak instrumentálních, tak hlavně vokálních, nebo vokálních s doprovodem, je celkem 20. Jde o 12 jednotlivých skladeb pro zpěv s instrumentálním doprovodem (s klavírem nebo harmoniem), 3 mužské sbory, 2 ženské sbory, 2 smíšené sbory – koledy a 1 instrumentální skladbu varhanní.

První úpravy lidových písní napsal ještě za teologických studií v Olomouci. Jako student třetího ročníku upravil roku 1907 dvě písně a dedikoval je „Milému příteli, Josefu Zmeškalovi, bohoslovcí a sakristánu zdejšímu“⁵. Píseň pro sólový zpěv s doprovodem klavíru *Aj čo by byla drobná jatelinka* napsal 24. ledna 1907 a *Vysoká tráva, nízká otava* o čtyři dny později 28. ledna toho roku. Dochovaly se jednak v nehotovém autografu bez vepsaného textu Pnm LD 144 a vypracované pod Pnm LD 145.

Tři písně Pnm LD 147 *Červené jablíčko*, *Ťažký je, těžký, kameň minárský* a *Keď bysce to se sice dochovaly bez vnočení, ale s věnováním Josefu Zmeškalovi. Lze tedy usuzovat, že vznikly rovněž v době Wiedermannových olomouckých studií.*

Tři písně v lidovém tónu moravském Pnm LD 160 upravil Wiedermann v Praze-Emauzích roku 1913 a věnoval je dr. Aloisu Vondráčkovi. První z trojice *Maria zástita* dokončena 24. července je č. 139 ze Sbírký písní (1860) Františka Sušila. Druhá *Dudák* (Z Ivančic) pochází z téže Sušilovy sbírky (č. 324) a byla dokončena o den později. Třetí *Voda nevrátivá* (Od Ždánic), dopsaná následujícího dne, je z téže Sušilovy sbírky č. 251.

Další dvě písně pro zpěvní hlas a klavír Pnm LD 142 složil Wiedermann taky v Emauzích roku 1914, přesně 21. a 22. ledna toho roku. První z nich *Pochovaná* je ze Sušilovy Sbírký písní č. 304: *Přišla mně hodinka s půlnoci novinka, že moju milenku chytila hodonka*. Wiedermann si u skladby poznamenal, že neznámé onemocnění, na které dívka v písni zemřela, je hodoníská zimnice pocházející z tamních bažin; jde vlastně o malárii. *Milostná píseň Láška a závist* pochází ze Sušilovy sbírky, kde je zapsána pod č. 684

Ve Wiedermannově pozůstalosti v Českém muzeu hudby se pod číslem Pnm LD 166 dochovaly dvě hanácké písně s průvodem klavíru. Přineste mi jen vojenské mondóre původně pochází z hanácké opery *Jora a Manda*, kterou složil kantor z Hněvotína Josef Pekárek, libreto

³ ŠTĚDRŇ, Bohumír. Wiedermann, Bedřich Antonín. *Československý hudební slovník osob a institucí: 2. svazek M – Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965. S. 951.

V současné době provádím katalogizaci Wiedermannových skladeb dochovaných v jeho pozůstalosti v Českém muzeu hudby v Praze.

⁴ ČECH, Petr. *Bedřich Antonín Wiedermann: Tvůrce novodobé orientace českého varhanního umění v první polovině 20. století*. Bratislava, 2011. Disertace. Vysoká škola múzických umění v Bratislave, Hudobná a tanečná fakulta. S. 90-93.

⁵ Dedikaci nesou oba autografy Pnm LD 144 a Pnm LD 145.

Josef Bulín.⁶ Tato árie titulní mužské postavy se objevovala ve zpěvnících 19. století.⁷ Je možné, že ji Wiedermann bral jako lidovou; uváděna bývá jako zlidovělá. Stejně je tomu i v případě *Jak so živ, nezapomenu*.

Pod číslem Pnm LD 170 lze nalézt úpravy dvou písní, obou ze sbírky Františka Bartoše *Národní písně moravské v nově nasbírané* (1889). *Zakukala zezulenka na olši* (Bartoš č. 287) je dochována jako skica tužkou a potom sbor, *Moja mamka dycky plače* (Bartoš č. 284) také jako skica tužkou. Wiedermann je vytvořil ve Slavkově u Brna 25. srpna 1923. Stejného dne zpracoval Wiedermann druhou píseň *Moja mamka dycky plače* také jako mužský sbor (Pnm LD 215).

Pod číslem Pnm LD 218 jsou v Českém muzeu hudby dochovány dva mužské sbory

Pod Slavkovem, pod tú horú (Sušil č. 365) a *Tá mutěnská silnica* (Bartoš č. 86).

Wiedermann na nich pracoval 5. a 6. listopadu 1935 ve svém bytě v Praze-Karlíně.

Vypracoval partituru, rozepsal hlasy a načrtl skici.

Jako ženský sbor upravil Wiedermann dvě písně ze Sušilovy sbírky *Zakletá dcera* (č. 146) a *Samovrahyně* (č. 315), pracoval na nich od konce ledna, přesně 26., do 12. února 1921 také v Karlíně.

Na samém konci roku 1932 navštívil Wiedermann Hlinsko v Čechách a pro smíšený sbor tam upravil dvě koledy, obě velice oblíbené a rozšířené. První česká *Já bych rád k Betlému* Pnm LD 233, ke které vzal slova a nápěv z kancionálu (jak sám na rukopis poznamenal), je sedmi až osmihlasý sbor a druhá moravská *Ejhle, chasa naša!* Pnm LD 234 pro osmihlasý, popř. sbor dětí. U této koledy je nejen datace 31. prosince 1932, ale i přesná hodina dokončení 23.07.

Samostatnou kapitolou je Wiedermannovo zpracování lidové písně ve formě varhanních variací. Jde o Pnm LD 3 *Variace a fuga na moravskou národní píseň z doby Napoleonovy* (1937). Tato rozsáhlá, zhruba pětadvacetiminutová skladba má za téma píseň *Pod Slavkovem, pod tú horú*, kterou František Sušil uvedl ve sbírce *Moravské národní písně* (1859) pod č. 174 a která pojednává o slavné bitvě z Wiedermannova rodného kraje. Po tématu následuje třináct variací (i s Wiedermannovým oblíbeným pastorelem) a pak monumentální dvojité fuga, která v samotném závěru cituje v pedálu *Marseillaisu*. Tato skladba byla přirovnána hráčskými nároky s Duprého *Variations sur un Noël* op. 20 (1922). Ovšem označit Wiedermanna za „českého Duprého“ je možné jen generačně, Dupré byl Wiedermannův vrstevník, byl o tři roky mladší (narozen 1886). Vyrůstal však ve zcela odlišné historické situaci, odlišné varhanní tradici a hlavně do nesrovnatelných nástrojových možností.

Pro zajímavost uvedu o Wiedermannovy skladby na texty Ludmily Losíkové (1895-1964), rodačky z Kostelce na Hané, národopisné pracovnice a autorky hanáckých básní. Wiedermann zhudebnil dvě sbírky, které mají dohromady jedenáct písní. Jsou to: *Hanácky pěsničky [I]* (1947), které zahrnují 1. *Dohořela*, 2. *Kostelec*, 3. *Madlenko*, 4. *Pod hájem*, 5. *Mozeka*, a *Hanácky pěsničky [II]* (1948) s písněmi 1. *Na póti*, 2. *Nad hrobem*, 3. *Chleb*, 4. *V žalu*, 5. *Sedláčko* a 6. *Pijácká*. Wiedermann je věnoval „Nadšenému pěvci národních písní Dr. Emanueli Kopeckému“, tedy renomovanému pěvci, ale také hudebnímu kritikovi a publicistovi. První začal psát v květnu 1947 a potom v listopadu, v tom měsíci rovněž dokončil další šestici.

⁶ TROJAN, Jan. O písních hanáckých Slováků sbírkách, sběratelích a o hudební stránce písní. *Národopisná revue*. 1996, VI.(1), 16-17. ISSN 0862-8351.

⁷ TROJAN, Jan. Pekárek, Josef. *Česká divadelní encyklopedie* [online]. [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Pek%C3%A1rek,_Josef

Bedřich Antonín Wiedermann zamýšlel složit více skladeb na lidové texty nebo úprav lidových písní. V autografu rukopisu klavírní skladby Pnm LD 88 je na šesté straně poškrtnaná píseň Na tej našej streche, hej laštověnka křeše (patrně Sušil) a zřejmě další dva lidové texty.

Úpravy lidových písní ve formě písní s doprovodem a sborů a – počítáme-li v to i Hanácký pěsničke na texty Ludmily Losíkové – psal Wiedermann v průběhu celé své kompoziční dráhy, počínaje dobou teologických studií v Olomouci a konče rokem 1948, kdy už měl zdravotní problémy. Tento rodák z Ivanovic na Hané, kde však strávil jen třináct let svého života, však později hojně cestoval a zajížděl do nedaleké Lulče, kde žila rodina jeho sestry. Za druhé světové války, ve čtyřicátých letech jezdil na letní byt na Malou Hanou – do Velkou Roudky a Velkých Opatovic, kde samozřejmě také komponoval. Je pochopitelné, že Wiedermann coby žák Vítězslava Nováka, rodák z Hané a hudebník, který na Moravu stále zajížděl, lidovým písním věnoval pozornost, ovšem pouze příležitostnou. Jde o jednotlivé skladby, které zřejmě vznikaly pro konkrétní hudebníky – pěvce a sbory.

Seznam literatury:

ČECH, Petr. *Bedřich Antonín Wiedermann: Tvůrce novodobé orientace českého varhanního umění v první polovině 20. století*. Bratislava, 2011. Disertace. Vysoká škola múzických umění v Bratislave, Hudobná a tanečná fakulta.

HREBÍČEK, Martin. „Ein böhmischer Dupré. Der Organist, Komponist und Orgelpädagoge Bedřich Antonín Wiedermann (1883-1951)“. In *Organ. Journal für Orgel*. 2009 (2), 30–38.

MICHÁLKOVÁ SLIMÁČKOVÁ, Jana. The Organ Compositions of Bedřich Antonín Wiedermann. *Muzikološki zbornik /Musicological annual*, 2020, LVI, č. 1, s. 59-78. ISSN 0580-373X. doi:10.4312/mz.56.1.59-78.

POLÁČEK, Radek. Wiedermann, Bedřich Antonín. *Český hudební slovník osob a institucí* [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z:

http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=2250

ŠTĚDRŇ, Bohumír. Wiedermann, Bedřich Antonín. *Československý hudební slovník osob a institucí: 2. svazek M – Ž*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1965. S. 950-951.

TROJAN, Jan. O písních hanáckých Slováků sbírkách, sběratelích a o hudební stránce písní. *Národopisná revue*. 1996, VI.(1), 16-17. ISSN 0862-8351.

TROJAN, Jan. Pekárek, Josef. *Česká divadelní encyklopedie* [online]. [cit. 2020-11-01]. Dostupné z: http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Pek%C3%A1rek,_Josef

WIEDERMANN, Bedřich. *Pozůstalost*. České muzeum hudby, Národní muzeum Praha.

Varhaník Bedřich Antonín Wiedermann a lidová píseň

Souhrn

Bedřich Antonín Wiedermann (1883–1951) byl znám především jako varhanní virtuos, pedagog pražské konzervatoře a AMU. Na rozdíl od většiny českých varhaníků byl rovněž významně činný skladatelsky, vytvořil kolem 400 skladeb, z nichž téměř čtvrtina je určena pro varhany. Ve Wiedermannově rozsáhlé pozůstalosti, dochované v Českém muzeu hudby v Praze, se však nalézají řada vokálních kusů nejen chrámových (ty převažují), ale i písně a úpravy lidových písní. Dochovalo celkem 20 úprav lidových písní, 1 varhanní skladba *Variace a fuga na moravskou národní píseň z doby Napoleonovy* a 11 zhudebnění umělých hanáckých textů. Není divu, že tento rodák z Ivanovic na Hané, který na Moravu zajížděl, se inspiroval lidovými písněmi, zejména moravskými. První úpravy lidových písní napsal ještě za teologických studií v Olomouci roku 1907. Další v době svého varhanického působení v Emauzském kostele a pak jako pedagog konzervatoře.

Organist Bedřich Antonín Wiedermann and folk song

Summary

Bedřich Antonín Wiedermann (1883–1951) was known as an organ virtuoso, a teacher of Prague Conservatory and Academy of Performing Arts in Prague. Unlike his Czech organ-playing contemporaries, he was also very active as a composer, composed around 400 pieces, nearly a quarter of which was intended for organ. His extensive personal collection of manuscripts was deposited at the Museum of Czech Music in Prague and includes many vocal sacred pieces, but also songs and arrangements of folk songs. There are 19 of them in form of song with accompaniment, male, female and mixed choruses, 1 organ Variations and fugue on Moravian folk song from Napoleon era and 11 settings of newly written lyrics in Haná dialect. It is not surprising that this native of Ivanovice na Hané, who later visited Moravia many times in his life, was inspired by folk songs, mostly Moravian ones. He wrote his first arrangements of folk songs during his theological studies in Olomouc in 1907, then during his organ work at the Emmaus Church in Prague and then as a teacher at the Prague Conservatory.